

doi: 10.3935/rsp.v30i2.2027

IZAZOVI INTEGRIRANJA RODNE RAVNOPRAVNOSTI U SVEUČILIŠNOJ ZAJEDNICI: PROTIV RODNO UVJETOVANOG NASILJA

Zilka Spahić Šiljak, Jasna Kovačević, Jasmina Husanović (ur.)

Sarajevo: TPO Fondacija, 2022., 210 str.

Sveučilišta mogu i trebaju biti moćne institucije za promicanje rodne ravnopravnosti, raznolikosti i uključenosti, ne samo u kontekstu visokog obrazovanja, već i u društvu općenito. No, usprkos tome, još uvijek je vrlo jasno zamjetna rodna neravnoteža i razlika u plaćama i na najvišoj i na najnižoj razini akademske hijerarhije; rodna segregacija u akademskim disciplinama i aktivnostima; nedostatak integracije rodne perspektive u nastavi i istraživanju; kao i prisutnost rodno uvjetovanog nasilja. Prepoznajući navedeno, TPO Fondacija iz Sarajeva u 2021. pokreće UNIGEM (*University and Gender Mainstreaming*) – projekt s ciljem orodnjavanja visokog obrazovanja uspostavljanjem mehanizama za postizanje rodne ravnopravnosti. Projekt je financiran od strane Vlade Ujedinjenog Kraljevstva, a dosada je povezo čak 19 javnih i privatnih sveučilišta iz Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Srbije i Crne Gore.

Kao prva aktivnost projekta provedeno je prvo regionalnog kvalitativno i kvantitativno istraživanje o izazovima integracije rodne ravnopravnosti i borbe protiv rodno uvjetovanog nasilja na tada 18 partnerskih sveučilišta. **Hipoteza** od koje se polazilo u istraživanju je da je »rodno uvjetovano nasilje prisutno i na sveučilištima u zemljama Balkana, te da je sveučilišna kultura nesenzibilna na rodno uvjetovano nasilje što negativno utječe na živote studentica

i studenata, nastavnika i nastavnica«. **Cilj istraživanja** je bio ustanoviti u kojoj je mjeri rodno uvjetovano nasilje prisutno među studentskom populacijom, nastavnim kadrom i administrativnim osobljem, kakve su njihove percepcije, stavovi i znanja, postoje li mehanizmi sprječavanja i zaštite od rodno uvjetovanog nasilja, kakva je organizacijska kultura na sveučilištima te kako rodno uvjetovano nasilje utječe na psihičko zdravlje i karijere žena i muškaraca. Rezultati istraživanja prezentirani su u publikaciji »Izazovi integriranja rodne ravnopravnosti u sveučilišnoj zajednici: Protiv rodno uvjetovanog nasilja« koja je objavljena u četiri jezične verzije: na hrvatskom, srpskom, crnogorskom i bosanskom jeziku. Na analizi rezultata istraživanja radilo je 19 autorica i autora koji su, ovisno o svom teorijskom položaju, analizirali rezultate kvalitativnog i kvantitativnog istraživanja, zatim triangulacijom podataka pristupili sveobuhvatnoj interpretaciji i kritičkoj refleksiji. Publikaciju nakon uvodnog dijela i zahvala čini 12 poglavlja koja pokrivaju četiri tematska područja: I. Rod, jezik i rodni stereotipi, II. Rodno uvjetovano nasilje i utjecaj kulture, religije i tradicije, III. Inkluzivnost i interseksionalnost: politike jednakosti i solidarnosti za rodnu ravnopravnost i IV. Institucionalno okruženje i obrazovna politika: nadležnosti, odgovornosti i institucionalne prakse vezano za rodno uvjetovano nasilje.

Prvo tematsko područje Rod, jezik i rodni stereotipi obuhvaća prva tri poglavlja. U prvom poglavlju naslova *Rodna ravnopravnost i rodno uvjetovano nasilje na sveučilištima u BiH, Crnoj Gori, Hrvatskoj i Srbiji* autorica daje pregled temeljnih odrednica i ograničenja provedenog istraživanja kao i ključnih rezultata po tematskim cjelinama. Drugo poglavlje *Samo se šalim* bavi se seksističkim humorom i uvredljivim komentarima na sveučili-

lištima. Rezultati istraživanja ukazuju da su seksistički komentari učestala pojava na sveučilištima, iako u nešto manjoj mjeri u Hrvatskoj u odnosu na druge zemlje. Autorice naglašavaju i problem internaliziranja seksističkog humora do te mjere da ga se primjećuju u eklatantnim oblicima samo onda kada se događa drugima. *Jezik i rodna ravnopravnost u akademskom kontekstu* naslov je trećeg poglavlja u kojem autorice ističu da za rodno osjetljiv jezik nije potrebna nikakva dodatna argumentacija, osim da se riječi u rečenici moraju slagati u rodu i broju. Obrazlažu da odbijanje korištenja rodno osjetljivog jezika doprinosi nevidljivosti žena. Većina ispitanih osoba afirmativno pristupa ideji korištenja rodno osjetljiva jezika. Ipak, ne treba zanemariti manji, ali značajan broj ispitanica i ispitanika koji rodno osjetljiv jezik percipiraju kao »kvarenje« jezika pritom ne dajući ni jedan lingvistički argument u užem smislu.

Drugo tematsko područje **Rodno uvjetovano nasilje i utjecaj kulture, religije i tradicije** čine sljedeća tri poglavlja. Četvrto poglavlje naslova *Sociokulturni aspekti rodno uvjetovanog nasilja* bavi se obitelji, medijima i obrazovanjem kao determinantama rodno uvjetovanog nasilja. Autorica studiozno analizira narative iz intervjua te zaključuje da ekspanzija k globalnim trendovima, utjecaj medija, novih načina komuniciranja, kao i modifikacija obrazovnih sustava i praksi doprinose porastu rodno uvjetovanog nasilja. U petom poglavlju naslova *Percepcija utjecaja religije na rodno uvjetovano nasilje* autorice primjećuju da prevladava percepcija da religijske tradicije promiču tradicionalne uloge žena i muškaraca, ali se religija nužno ne smatra preprekom ostvarenju rodne ravnopravnosti jer pitanje rodne ravnopravnosti ispitane osobe stavljaju u širi društveni kontekst patrijarhata. Unutar šestog poglavlja naslova *Percepcije i*

iskustva sveučilišnih nastavnika i nastavnica o rodno uvjetovanom nasilju i diskriminaciji autor i autorica detektiraju četiri teme preko kojih se manifestiralo rodno uvjetovano nasilje u sveučilišnoj zajednici: profesionalna degradacija, prikriveno izrabljivanje, degradacija osobnosti i konflikt identiteta/uloga.

Inkluzivnost i intersekcionalnost: politike jednakosti i solidarnosti za rodnu ravnopravnost je treće tematsko poglavlje koje započinje sedmim poglavljem naslova *Izazovi intersekcionalnosti u analizi rodne ravnopravnosti na sveučilištima*. Autorica vrlo jasno navodi da kategorija klase, a sukladno tome, i različiti oblici solidarnosti u intersekcionalnom ključu, trebaju biti iscrpnije analizirani ako se želi razmotriti postizanje ravnopravnosti na visokoškolskim institucijama kroz intersekcionalne leće. Ipak, UNIGEM istraživanje otvara vrata budućim istraživanjima rodne (ne)ravnopravnosti koja će intersekcionalnost kao konceptualni i metodološki okvir staviti u samo središte te unatoč nemogućnosti generaliziranja moguće je donijeti neke valjane zaključke koji će biti izloženi u sljedećim poglavljima. Autorica osmog poglavlja naslova *Rod, invalidnost i intersekcionalnost* fokusira se na pitanje diskriminacije i nasilja na temelju spola i roda nad osobama s invaliditetom u području visokog obrazovanja. U svojoj analizi prepoznaje nekoliko manjkavosti provedenog istraživanja jer ispitane osobe imaju veoma oskudno osobno i profesionalno iskustvo s osobama s invaliditetom uopće. Zaključuje da se, umjesto razumne prilagodbe i osiguravanja jednakih mogućnosti za učenje i sudjelovanje osobama s invaliditetom, često pribjegava različitim oblicima pozitivne diskriminacije. Deveto poglavlje *Marginalizirane skupine i rodno uvjetovano nasilje na fakultetima* bavi se analizom položaja LGBTIQ i osoba s invaliditetom u visokoškolskim institucijama i

njihove izloženosti rodno uvjetovanom nasilju. Autor zaključuje da se iskustva ove dvije marginalizirane skupine razlikuju te da se okruženje manje hostilno odnosi prema osobama s invaliditetom nego prema pripadnicima LGBTIQ populacije.

Završno tematsko područje **Institucionalno okruženje i obrazovna politika: nadležnosti, odgovornosti i institucionalne prakse vezano za rodno uvjetovano nasilje** kroz posljednja tri poglavlja oslikava trenutno institucionalno okruženje i prakse. U desetom poglavlju *Značaj institucionaliziranja rodne politike* analiza autorice pokazuje da formalno osnivanje i postojanje određenih tijela ili mehanizama za sprječavanje i borbu protiv različitih oblika nasilja ne podrazumijeva i aktivan pristup rješavanju problema. Jedanaesto poglavlje naslova *Orođnjavanje nastavnih planova i programa* naglašava nužnost integriranja rodno opredijeljenih i rodno osjetljivih sadržaja u kolegije postojećih studijskih programa. Rezultati provedenog istraživanja pokazuju da su institucionalni i sustavni naponi za orodnjavanje nastavnih planova i programa gotovo nepostojeći. Autorice smatraju poželjnim iznutra generirati inicijalni impuls za nužne promjene, a kao alternativu navode vanjske poticaje tako što će uspješan proces akreditacije biti uvjetovan inkorporiranjem tema rodne ravnopravnosti na inkluzivan ili komplementaran način. Unutar dvanaestog poglavlja *Usklađivanje nastavnih planova i programa na sveučilištima na Balkanu sa standardima Europske unije u području rodne ravnopravnosti* autorica ukazuje da rodna ravnopravnost nije postavljena kao prioritet na sveučilištima koja su sudjelovala u istraživanju. Značajan dio ispitanica ukazuje na važnost sustavnog umjesto individualnog pristupa ovom problemu te da je uz vanjske pritiske potrebna dublja transformacija iznutra

Tema ove publikacije je aktualna i od velike važnosti kako za sveučilišnu zajed-

nicu tako i za društvo općenito. Promicanje rodne ravnopravnosti i inkluzivnosti je prioritet okvira Europske komisije za uspostavu učinkovitijeg europskog istraživačkog prostora (ERA). Rodno raznoliki istraživački timovi dolaze do kreativnijih i inovativnijih rješenja te daju pouzdanije rezultate čime se poboljšava kvaliteta i izvrsnost istraživanja. Posljedično, promicanjem rodne ravnopravnosti mogu se pokrenuti šire kulturne promjene u organizacijama, što će pridonijeti fleksibilnijoj, kreativnijoj i održivijoj radnoj kulturi i klimi. S namjerom stvaranja svojevrsnih vanjskih pritisaka Europska unija od 2021. godine zahtijeva rodni pristup u svim znanstveno-istraživačkim aktivnostima te propisuje obvezujuće mehanizme i uvjete koje nositelji aktivnosti u znanstvenim projektima moraju zadovoljiti kako bi se mogli prijaviti za fondove i programe EU-a (na primjer, postojanje Akcijskog plana za ravnopravnost spolova). Rezultati istraživanja prezentirani u ovoj publikaciji, nažalost, ukazuju na veoma zabrinjavajuće aktualno stanje na sveučilištima u regiji jer rodna ravnopravnost još uvijek nije postavljena kao prioritet. Razlozi tome su prvenstveno niska razina rodne osviještenosti koja rezultira nerazumijevanjem problematike, njezine važnosti i posljedica. Religija i sociokulturna obilježja zemalja obuhvaćenih istraživanjem imaju snažan utjecaj pa su stereotipizacija rodnih uloga prema kojima se žene primarno trebaju ostvariti kao majke dok se manja važnost pridaje njihovim karijernim uspjesima i seksizam često društveno normirani, prihvaćeni i ne propituje se kao ozbiljan problem. Redovito se i izbjegava izraz rod jer se rodna ravnopravnost u antirodnom pokretu nastoji poistovjetiti s pravima transrodnih osoba i reducirati na pitanje normiranja seksualnosti. Muškarci su češće skloni vjerovati da se iza rodne ravnopravnosti krije ideo-

logija koja nastoji promijeniti rodne uloge kako bi uništila obitelj i temeljne društvene vrijednosti. U regiji se još uvijek vode javne rasprave o tome ima li potrebe za rodno osjetljivim jezikom, odnosno je li to još jedna nepotrebna norma koju nameće tzv. rodna ideologija. Zbog svega navedenog, većina članova akademske zajednica nije u dovoljnoj mjeri senzibilizirana niti osviještena da bi mogli uočiti predrasude, stereotipe, diskriminatorne prakse ili različite oblike rodno uvjetovanog nasilja u svom okruženju. Stoga, rodno uvjetovano nasilje često biva nevidljivo, njegovo postojanje i utjecaj se minimiziraju, a žrtve su obeshrabrene prijavljivati ga.

Istraživanjem čiji su rezultati prezentirani u ovoj publikaciji težilo se obuhvatiti sva područja neophodna za razumijevanje trenutnog stanja te nužnosti za velikim zakretom u razmišljanju kroz sustavne promjene kako u nastavnim programima tako i u institucionalnoj kulturi i mehanizmima. U publikaciji su dani vrlo jasni argumenti

kojima se ukazuje na potrebu za osuvremenjivanjem nastavnih planova i programa kroz integraciju rodne perspektive i rodno osjetljivi jezik sukladno europskoj praksi i standardima čime će se podići razina rodne osviještenosti nužne za prepoznavanje različitih lica i naličja rodno uvjetovanog nasilja i diskriminatornih praksi koje narušavaju kvalitetu radnog i studentskog okruženja. Rodno uvjetovano nasilje negativno se odražava na zdravlje, blagostanje i karijere i žena i muškaraca. Zdravstveni i ekonomski troškovi rodno uvjetovanog nasilja mogu se značajno umanjiti, stoga je potrebna spremnost institucija da na te izazove odgovori kroz cjelovitu analizu vlastitog djelovanja i načina pristupa kada je riječ o primjeni rodnih politika u obrazovanju i znanstvenom djelovanju.

doc. dr. sc. Ana Marija Sikirić Simčić
Ekonomski fakultet
Sveučilišta u Rijeci